

voert zij ten tonele. Samen met Louis Armstrong vertolkt zij een rol in de film *New Orleans*. Bij de première constateert zij boos dat veel van haar Afro-Amerikaanse muziek eruit is geknipt. Verder komen we George Orwell tegen, die in alle eenzaamheid op het eiland Jura zijn dystopische toekomstroman *1984* schrijft. Dan is er nog Christian Dior, die voor het eerst aan de wereld zijn ontwerpen toont en de vrouwen in Europa en Amerika in vervoering brengt. We lezen over Michail Kalasjnikov. Hij krijgt te horen dat hij zijn wapen verder mag ontwikkelen voordat het in massaproductie zal gaan en er vijftien miljoen van worden verkocht. Tal van personen op velerlei gebied passeren de revue. Om er nog een paar te noemen: Hassan al-Banna, oprichter van de Moslimbroederschap, die de jihad proclameert en mede daardoor een inspiratiebron zal worden voor IS; Hans Werner Richter, ziel en motor van de internationale schrijversgroep *Gruppe 47* met onder meer de Nobelprijswinnaars Günter Grass en Heinrich Böll en de Nederlandse representant Adriaan Morriën; Primo Levi, die in *Is dit een mens* over zijn concentratiekampervaring schrijft, maar tot zijn teleurstelling daar maar weinig respons op ontvangt; de Joodse dichteres Nelly Sachs, die in 1940 uit Duitsland ontsnapt en in 1966 de Nobelprijs voor Literatuur krijgt uitgereikt, en nog vele andere bekenden. *1947* laat zich uitstekend lezen. De Zweedse schrijfster en onderzoeksjournaliste Elisabeth Åsbrink heeft de onderwerpen en personen in een coherent kader geplaatst en er een caleidoscopisch en uiterst boeiend geheel van gemaakt.

Gert Moleman

Tussen hoop en vrees

Thomas Edward Lawrence, of Lawrence of Arabia, in Damascus in 1918.

November 1918. De Grote Oorlog heeft de wereld in puin gelegd en de toekomst van de mens ligt open. Niet eerder leken de mogelijkheden zo onbegrensd, en dat stemt hoopvol. Nieuwe kansen en dromen lichten fel op.' Zo begint de flaptekst van het boek *1918: Het jaar van de dageraad* van Daniel Schönflug, docent geschiedenis aan de Vrije Universiteit van Berlijn, met als specialisatie de Europese geschiedenis tussen 1800 en 2000.

1918: Het jaar van de dageraad gaat over de periode 1918-1923, jaren waarin de wereld balanceert tussen hoop en vrees. De hoop dat het einde van de Eerste Wereldoorlog betekent dat de wereld een periode van vrede en voorspoed tegemoet gaat, maar ook de vrees voor de toekomst vanwege alle extremistische politieke stromingen die de kop opsteken in deze periode. Op 11 november is het honderd jaar geleden dat de Eerste Wereldoorlog eindigt met de ondertekening van de wapenstilstand in de treincoupé in het bos van Compiègne. Het einde van een tijdperk, en het begin van een complete herschikking van Europa, op geografisch en politiek gebied. De Duitse hoogleraar beschrijft de jaren 1918-1923 door de ogen van verschillende personen, uit verschillende landen en conti-

nenten. Hij laat bekende personen zoals Gandhi, Lawrence of Arabia, Truman, Erzberger, Käthe Kollwitz, Ho Chi Minh en onbekende(re) personen zoals de Russische soldate Marina Yurlova, de Duitse matroos Richard Stumpf en de zwarte Amerikaanse officier Henry Johnson de revue passeren. Door gebruik te maken van hun egodocumenten krijg je heel andere verhalen te lezen dan de overzichtsverhalen die we allemaal wel kennen. Het zorgt ervoor dat je je heel gemakkelijk kunt inleven, en dat je je soms zelfs kunt vereenzelvigen met bepaalde personen door wiens ogen het verhaal verteld wordt. De personen die een rol spelen in *1918: Het jaar van de dageraad* lijken willekeurig gekozen, maar dat zijn ze uiteraard niet. De gekozen personen vertellen al over de toekomst die komen gaat. Het wordt al snel duidelijk dat de hoop die velen na 1918 koesteren op een betere en zonnigere toekomst de grond in wordt geslagen. 1918 blijkt niet het einde van de oorlog, maar een opmaat naar een onrustige toekomst waarin niet duidelijk is welke kant de wereld op gaat. Er is de vrees voor een revolutie in Duitsland, want al snel raken daar de nieuwe extremistische communistische en nationalistische bewegingen op drift en ze lijken door niets en niemand te kunnen worden

tegengehouden. Duitsland lijkt zo vlak na de Eerste Wereldoorlog op weg naar een burgeroorlog. In Rusland wordt er een felle burgeroorlog uitgevochten tussen de Bolsjewieken en de Witten, waar uiteindelijk na een lange strijd de Bolsjewieken de overwinning zullen opeisen.

De periode van 1918-1923 werpt ook positieve schaduwen vooruit. De Republiek van Weimar vormt een opmaat tot de Bondsrepubliek zoals deze zal ontstaan na de Tweede Wereldoorlog, de Volkenbond vormt de opmaat tot de Verenigde Naties. De zwarte Amerikanen hopen op emancipatie, zeker na de heldenontvangst van de *Harlem Hellfighters*. Deze zwarte militairen krijgen in hun thuisstad een waar heldenonthaal. De zwarte emancipatie komt pas echt op gang in de jaren vijftig en zestig, maar de kiem wordt al wel direct na de Eerste Wereldoorlog gelegd, zo toont

Schönpflug aan. De onafhankelijkheidsstrijd van de koloniën wordt ook al in gang gezet, lees je door de ogen van Gandhi en Ho Chi Minh. Ook van deze onafhankelijkheidsstrijd worden pas de vruchten geplukt na de Tweede Wereldoorlog.

Schönpflug laat in dit boek zien dat de visie op geschiedenis zoals we die kennen uit schoolboeken of documentaires altijd een reconstructie is, die vooral wordt gevormd door jaartallen, hoofdrolspelers of door kantelpunten in de geschiedenis. De schrijver kiest ervoor om deze periode in de geschiedenis op een andere wijze te beschrijven door gebruik te maken van dagboeken, brieven en memoires van ooggetuigen. Dit zorgt niet voor een objectieve kijk op deze periode (voor zover je natuurlijk objectief naar geschiedenis kunt kijken), maar wel voor een fascinerend boek. Door gebruik te maken van verschillende verhalen en invalshoeken, krijg je een bijzondere vorm van non-fictie. De manier van schrijven lijkt op de schrijfwijze van Geert Mak, maar Schönpflug gaat een stapje verder. De auteur noemt het zelf een 'scenische manier' van schrijven. Het boek leest als een film met verschillende verhaallijnen die je de sfeer laten proeven van de periode direct na de Eerste Wereldoorlog. Deze filmische manier van schrijven zorgt voor een pakkend, spannend en meeslepend boek; ik kon het moeilijk wegleggen.

Als ik dan toch iets negatiefs over het boek moet melden, dan is het misschien dat de vele verhaallijnen en vele personen af en toe voor verwarring zorgen. Ik moest soms terugbladeren om op te zoeken wie een persoon ook alweer was. Maar dat is dan ook echt het enige negatieve puntje dat ik kan ontdekken. Het boek geeft vooral veel stof voor anekdotes en korte persoons geschiedenissen, en bijzondere invalshoeken die je in de les kunt gebruiken.

Saskia Groot

Op zoek naar een blinde vlek

Zo af en toe zijn er boeken waarbij je jezelf tijdens en na afloop van lezing afvraagt hoe je je tot het onderwerp van het boek verhoudt. Het gaat er dan niet alleen om wat je van het boek vindt of het goed geschreven is of dat het nieuwe kennis aan het jouwe toevoegt. Het gaat verder. In het geschrift worden vragen gesteld of kwesties aangehaald die je aan het denken zetten. Wat vind ik van de genoemde argumenten? Welke tegenargumenten heb ik? Hoe zit dit bij mij? *Witte onschuld* is zo'n boek. Het is een boek waarmee je in discussie wilt, dat irriteert. Het daagt uit om verder te denken. Je zou willen dat de auteur binnenkort een lezing houdt en dat je jouw instemming kan uiten én dat je met haar – Gloria Wekker – in discussie kan gaan. Wekker schrijft het niet, maar ik vermoed dat dit precies is wat zij beoogd: denk na en uit je over de *Paradoxen van kolonialisme en ras*.

Gloria Wekker is emeritus hoogleraar Gender en Etniciteit aan de Faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit Utrecht. *Witte onschuld* is de vertaling van het eerst in de Verenigde Staten gepubliceerde *White Innocence*. Het is geschreven omdat 'ik eerst en vooral wil bijdragen aan het internationale onderzoek naar de vraag hoe postkoloniale culturen op een dekoloniale en inter-sectionele manier bestudeerd kunnen worden' (p. 236). Wekker verbaasde zich over 'de blindheid in Nederland ten opzichte van het eigen imperiale verleden, als het ging om discussies over de multiculturele samenleving, integratie van minderheden en alledaags racisme, en ik ervoer de urgentie van zo'n dekoloniaal debat in Nederland, maar ook in Europa als geheel, heel hoog' (p. 236). Wekker, recent winnaar van

1918. Het jaar van de dageraad. Daniel Schönflug (De Bezige Bij, Amsterdam 2017), 320 blz., € 24,99